

se jezični osjećaj objektivizira ako se on ispita u velikoga broja izvornih govornika. No vratimo se na pitanje prof. Šoljčića. On ima pravo na svoje razlikovanje, a rekao sam da i opća praksa to tako pretežno razlikuje. Ako nesvjesno ili svjesno to prihvate i drugi, to će ona postati upotrebnom normom, a može i kodificiranom, pogotovu u pojedinim strukama, u kojima je takvo razlikovanje važno i potrebno. Što se

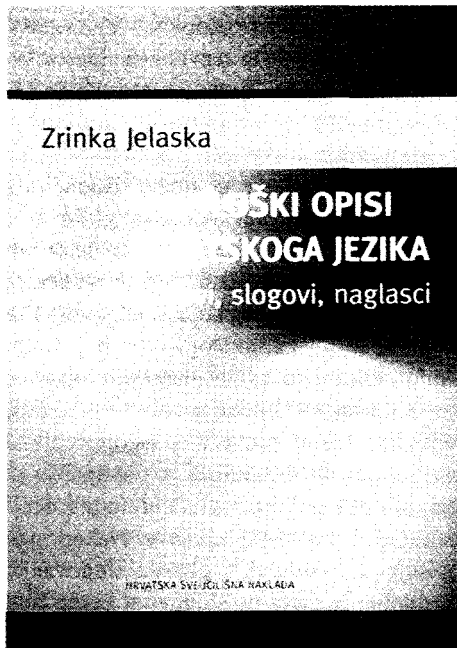
priručnika tiče, razumljivo je da se oni kolebaju između prakse i norme, ali koliko to ne mogu jednoznačno riješiti, ipak je dobro da to opisuju tako iz čega će se vidjeti da je zastor ono što zastire vidik, a zavjesa ono što visi da ukrasi i sl. Tek usavršavanje jezika može dovesti do njegove veće funkcionalnosti.

Stjepan Babić

OSVRTI

FONOLOŠKI OPISI HRVATSKOGA JEZIKA

Glasovi, slogovi, naglasci

Knjiga obaseže viii + 250 stranica, a podijeljena je na četiri glavna dijela: *Uvod*, *Glasovi*, *Slog* i *Naglasak*. Ispred tih je poglavlja *Predgovor*, a na kraju je opsežan popis literature.

međunarodna fonetska abeceda, rječnik glasovnog nazivlja i bilješka o autorici.

Autorica je za opći teorijski okvir izabrala spoznajni jezikoslovni pristup, poznatiji kao kognitivna lingvistika, koji promatra jezik kao sastavni dio opće ljudske spoznaje i zato važnim ne smatra samo strukturu jezičnih izraza, već i samoga govornika, njegove intuicije, namjere, conceptualizaciju i sl. Kao metodološki okvir svojem radu izabrala je višedimenzionalni (ona ga zove višeglasnim) fonološki pristup koji fonološke prikaze ne promatra kao linearan niz odsječaka (matrica razlikovnih obilježja), već kao slijed usporednih razina koji podsjeća na zapis glazbenih pjesama u kojima je u jednom redu zapisana melodija, a u drugomu njezin tekst. Stoga u Uvodu obrazlaže i objašnjava osnovne pojmove i postavke i teorijskoga i metodološkoga okvira postavljajući tako temelj izlaganju u idućim dijelovima knjige koji govore o pojedinim vidovima fonološke strukture hrvatskog jezika.

Prvi je dio posvećen glasovima, njihovu oblikovanju, ulozi u slogu, fonemskom položaju i opisu. Početno poglavlje toga dijela ukazuje na potrebu usustavljanja postojećega hrvatskog fonološkog nazivlja, jer u njemu za pojedine pojmove često ima

i nekoliko istoznačnica, i potrebu njegova proširenja novim nazivima. Razmatra se odnos stranih i domaćih naziva, navode se prednosti i nedostaci i jednih i drugih i kriteriji za odabir i stvaranje novih naziva. Kao važni uvjeti pri tvorbi novih naziva istaknuti su slikovitost (metaforičnost) i prikladnost naziva i potreba da se pojmovi za koje se predlažu novi nazivi dobro definiraju i objasne, tj. da se međusobno precizno razgraniče i onda za njih uvedu različiti nazivi. Nakon toga se opisuju govorne djelatnosti i glasovi koji se njima proizvode, način njihova oblikovanja, oblikovači koji u tome sudjeluju te mjesto oblikovanja pojedinih glasovnih razreda. Autorica temeljito razmatra i usustavljuje postojeće hrvatske nazive za glasove i glasovne pojave i obrazlaže kriterije za njihov odabir, a za pojave i glasove koji se dosad nisu pojavljivali u kroatističkim radovima ili za koje se nisu rabili hrvatski nazivi stvara hrvatske nazive koji će služiti jezikoslovcima koji na hrvatskom jeziku opisuju fonetska i fonološka svojstva drugih jezika čija se fonološka struktura razlikuje od strukture hrvatskog jezika. Nakon toga se okreće pojmu fonema, utvrđivanju fonološkoga položaja pojedinih hrvatskih glasova i procjeni položaja pojedinih fonema u fonološkom sustavu. Služi se pritom kognitivnim pojmovima prototipnosti i rubnosti. Raslojenost glasovne strukture na prototipnije i rubnije pojave očituje se na svim fonološkim razinama: odsječnoj, slogovnoj i naglasnoj. Navode se načela za određivanje fonemičnosti pojedinih glasova, odnosno za utvrđivanje njihove veće ili manje prototipnosti i rubnosti i pokazuje kako se ta načela odnose međusobno. Osobita je pozornost posvećena procjeni fonemičnosti hrvatskoga dvoglasnika *ie* o čijem su se fonološkom položaju u novije doba vodile i još uvijek vode brojne rasprave. Pokazuje se

da je opis s tim dvoglasnikom kao posebnim fonemom bolji od opisa koji ima samo pet vokala jer je jednostavniji, a pokušava se utvrditi i je li dvoglasnik fonem i u svijesti hrvatskih govornika. Završetak prvoga dijela posvećen je razlikovnim obilježjima s pomoću kojih se opisuju glasovi. Navode se i uspoređuju dosadašnji strukturalistički, generativni i višeglasni popisi obilježja i obrazlažu kriteriji za njihovo vrednovanje.

U drugome, središnjem dijelu knjige riječ je o naravi i unutarnjem ustroju hrvatskog sloga. Autorica najprije prikazuje različite moguće pristupe slogu i hrvatsko nazivlje pojedinih slogovnih dijelova, a zatim pristupa višeglasnomu opisu slogova hrvatskog jezika. Izrađuje osnovni hrvatski slogovni obrazac s pomoćnim obrascima za manje tipične slogove i slogove stranoga podrijetla te razvrstava slogove na prototipne i rubne. Potom govori o stupnjevanju glasova po zvonosti (sonornosti) i o ljestvicama zvonosti prema kojima se glasovi raspoređuju u slogu. Budući da mogući i nemogući sljedovi glasova u slogu nisu određeni samo općim načelom (i ljestvicom) zvonosti, već i različitim drugim ograničenjima koja su odgovorna za to da se u hrvatskim slogovima pojavljuju samo neki od mogućih glasovnih sljedova koji su dopušteni općim načelom zvonosti, velik je prostor posvećen i ograničenjima razdiobe (distribucije) fonema, tj. ograničenjima koja razlučuju moguće od nemogućih glasovnih spojeva. Nakon toga opisuje se postupak i pravila slogovanja, tj. dijeljenja riječi na slogove u hrvatskom jeziku i odnos sloga s ostalim razinama (dionicama) fonološkoga prikaza.

Posljednji i najkraći dio rukopisa posvećen je naglascima. U njemu su najprije opisana (opća) naglasna obilježja, odnos naglasne razine s drugim jezičnim razinama i tipologija naglasnih sustava. Nakon toga

opisuje se hrvatski naglasni sustav, njegova obilježja (udar, ton i dužina) i njihova razdioba.

Iako se nekoliko poglavlja djelomice preklapa s autoričinim prije objavljenim radovima, ipak se za knjigu u cjelini može reći da je riječ o izvornom znanstvenom djelu visoke vrijednosti. Prvi je to sustavan i cjelovit višeglasni (višedimenzionalni) opis fonološke strukture hrvatskog jezika. Dosad je objavljeno samo nekoliko članaka koji s motrišta višeglasne fonologije opisuju pojedine dijelove ili pojave u glasovnoj strukturi hrvatskog jezika, ali nije bilo studije koja bi na jednom mjestu opisivala i glasovnu i slogovnu i naglasnu razinu. Višeglasni fonološki pristup povezan sa spoznajnim (kognitivnim) teorijskim okvirom omogućuje nova rješenja starih, više puta rješavanih problema hrvatske fonologije kao što je pitanje fonološkoga položaja hrvatskoga dvoglasnika *ie* i tzv. slogotvornoga *r*, ali ujedno otvara i postavlja i neke nove zanimljive probleme koji se u klasičnim jezikoslovnim pristupima nisu mogli postaviti ni uočiti. Knjiga će biti nezaobilazno štivo kroatistima, fonolozima i fonetičarima, kojima ju je autorica ponajprije i namijenila, a mnogi njezini dijelovi bit će zanimljivi i jezikoslovcima koji se bave drugim jezikoslovnim granama i jezicima. Posebno se to odnosi na sustavno obrađeno nazivlje koje nudi hrvatske nazive svima koji žele na hrvatskom jeziku pisati bilo o kojem drugom svjetskom jeziku i omogućuje usporedbu glasova i ostalih

fonoloških i fonetskih pojava toga jezika s hrvatskim glasovima i pojavama, ali i s glasovima i pojavama u drugim jezicima. Za glasove za koje nema latinskih naziva i koji nisu na hrvatskome bili opisivani, već za njih postoje samo engleski nazivi, autorica je i u tekstu i u rječniku nazivlja na kraju knjige navela i engleske nazive, kako bi čitateljima koji o tim glasovima žele znati više olakšala pristup stranoj literaturi. U knjizi su opisani i u rječniku na kraju knjige navedeni i mnogi alternativni hrvatski nazivi za pojedine glasovne skupine, a ne samo oni koje autorica smatra najboljima i koje preporučuje za školsku uporabu. Time je željela olakšati prijelaz na nove hrvatske nazive onima koji su već usvojili i naučili drukčije nazive. Iako je kao glavni metodološki okvir izabrala višedimenzionalni pristup, u svim dijelovima knjige prikazuje i druge, tradicionalne i novije, fonološke pristupe i uspoređuje ih i međusobno i s višedimenzionalnim pristupom. To, kao i činjenica da je sadržaj izložen jasno, razumljivo i zanimljivo, čini knjigu ne samo vrijednim i korisnim priručnikom stručnjacima jezikoslovcima već i potencijalno dobrim udžbenikom studentima kroatistike i drugih jezikoslovnih usmjerenja, ali i svima drugima koji se bilo iz kojeg razloga žele na suvremen, teorijski i metodološki dobro utemeljen način upoznati s najnovijim fonološkim pristupima i s glasovnom strukturom hrvatskog jezika.